

HET WERKGELEGENHEIDSBELEID IN DE JAREN 1972 t/m 1976

Hugo van der Laan

1. Inleiding en samenvatting.

Dit artikel geeft een overzicht van het werkgelegenheidsbeleid in de periode 1972-1976.

De stimulering van de werkgelegenheid kan in vier beleidstypen onderverdeeld worden, te weten:

- a. een conjunctureel stimuleringsbeleid,
- b. matiging van de stijging van de brutoloonkosten per werknemer voor bedrijven,
- c. directe steun aan bedrijven, en
- d. spreiding van de werkloosheid over de verschillende groepen op de arbeidsmarkt.

In de loop van de beschouwde periode is een verschuiving opgetreden van beleidstype a. naar beleidstype b. en c. Het vierde beleidstype is qua omvang van de bedragen die ermee gemoeid zijn, het minst belangrijk. De appendix bevat een chronologisch overzicht van de maatregelen die de overheid heeft getroffen.

2. Overzicht en beleidstypologie.

Het werkgelegenheidsbeleid in de jaren 1972 t/m 1976 bestaat o.m. uit twaalf conjuncturele werkgelegenheidsprogramma's, diverse verlagingen van belastingen, investeringsfaciliteiten, een fiskale verlieskompensatieregeling en een speciale steun aan de rederij en scheepsbouw-sektor. Hiermee is volgens de berekeningen in de tabellen I t/m IV een totaalbedrag gemoeid van cirka 21 miljard gulden. Voor tabellen II t/m IV zie appendix.

In het kader van het werkgelegenheidsbeleid is verder een loonsuppletiereregeling ingevoerd en zijn achtergestelde leningen verstrekt; de daarmee gemoeide kosten zijn onbekend, maar gering.

Tot slot zijn in het werkgelegenheidsbeleid in totaal drie loonmaatregelen afgekondigd.

TABEL I OVERZICHT WERKGELEGENHEIDSBELEID 1972 t/m 1976, exclusief structurele verhoging van de Rijksbegroting, in miljoenen gulden

	Totaal	bouw	hogere overheids- uitgaven	investering- afschrijving fiscale verliescompensa- tie en verlaging VB	loonsubsidies, premie- en belasting- verlagingen	diverse, o.a. arbeidsmarkt- gerichte maatregelen
A) Konjuncturele programma's volgens tabel II	10.171,4	4.412,9	1.233,4		2.379,0	1.743,0
B) Belastingverlagingen volgens tabel III	4.950,0				4.950,0	403,1
C) Investeringsaf trek en fiscale verliescompensatie volgens tabel IV	4.100,0			4.100,0		
D) Verlaging VB over 1976	140,0			140,0		
E) Achtergestelde leningen	.					
F) Investeringspremie Rederij	2.000,0					2.000,0
G) Loonsuppletierregeling	.					
H) Loonmaatregelen	-					
Totalen	21.361,4	4.412,9	1.233,4	4.240,0	7.329,0	3.743,0

Bron: kamerstukken 1972 t/m 1976. Vgl. de appendix

Het werkgelegenheidsbeleid blijkt ongelijksoortig van samenstelling. Een nadere analyse leert dat vier beleidstypen kunnen worden onderscheiden, te weten vraagvergrotenend beleid, arbeidskostenverlagend beleid, steun aan bedrijven en bedrijfstakken en beleid gericht op de spreiding van werkgelegenheid over de diverse arbeidsmarktgroepen.

Daarbij doet zich de ontwikkeling voor dat de samenstelling van het beleid verschuift. Het werkgelegenheidsbeleid ontwikkelt zich van een globaal vraagstimulerend beleid naar twee onderscheiden beleidstypen. Ten eerste een toenemende steun aan individuele bedrijven en bedrijfstakken, die begint bij het programma van oktober 1973. Dit beleid wint langzamerhand aan omvang en institutionaliseert zich van een ad hoc steun aan probleembedrijven naar een meer geregeld beleid.

Daarnaast ontwikkelt zich een beleidstype dat gericht is op de verlaging van de arbeidskosten. Dit beleid kan gedateerd worden vanaf augustus 1974 als de CPB-analyse van de werkloosheid verschijnt. De eerste beleidskonsekwenties daarvan zijn aan te treffen in de begroting van 1975 waarin de overheid 520 mln in het AOW-fonds stort; de premie blijft daardoor een half procent lager. Ook het latere 1%-beleid wordt ingegeven door de wens de arbeidskosten te drukken. In samenhang met de loonpolitiek, i.c. de loonmaatregelen, wordt dit beleidstype het belangrijkste in de beschouwde periode.

Relatief los van deze ontwikkelingen is een vierde beleidstype in het werkgelegenheidsbeleid waarneembaar. Hierin wordt beoogd, de ongelijkmatige verdeling van de werkloosheid over de verschillende arbeidsmarktgroepen tegen te gaan. Door middel van loonsubsidies e.d. wordt getracht een grotere 'kans op arbeid' te creëren voor groepen als langdurig werklozen, jongeren etc. Dit beleidstype is overigens van minder belang dan de eerdergenoemde beleidstypen.

In dit artikel willen wij meer in detail de ontwikkelingen in het werkgelegenheidsbeleid bespreken.

3. Het vraagvergrotenend beleid.

Tot de publikatie van de CPB-analyse van de werkloosheid in augustus 1974¹ wordt het werkloosheidsprobleem door de overheid kennelijk opgevat als een gevolg van het achterblijven van de effectieve vraag. We zullen deze visie 'keynesiaans' noemen.

Deze onderbesteding verhoudt zich relatief tot een produktiekapaciteit die niet gebruikt wordt. Deze visie op de problematiek bepaalt het te volgen beleid. In reactie op onderbesteding kan de overheid het tekort opvullen door vergroting van haar uitgaven, door verlaging van belastingen waardoor de konsumptieve

bestedingen althans potentieel groter worden, en door het bieden van belasting- en andere faciliteiten t.a.v. nieuwe investeringen zodat deze in omvang toenemen. Andere mogelijkheden zijn een devaluatie van de gulden waardoor de export toeneemt en de import afneemt en, analoog aan belastingverlaging, een verlaging van de sociale premies, te financieren uit de reserves van de sociale fondsen of door de overheid. Al deze maatregelen kunnen een toename bewerkstelligen van de effectieve vraag naar goederen en diensten.

Dit beleid is gunstig voor alle betrokkenen: de vraag naar arbeid neemt toe, de produktiekapaciteit wordt beter benut waardoor de winstvoet van het kapitaal stijgt en het Nationaal Inkomen neemt toe.

In deze geest begint het werkgelegenheidsbeleid, aarzelend, vanwege de angst voor bestedingsinflatie. De werkloosheid stijgt evenwel snel tot boven de 100.000 en het kabinet-Biesheuvel komt dan ook in de eerste helft van 1972 met twee bouwprogramma's, gericht op de regionale probleemgebieden. Mede door de val van het kabinet-Biesheuvel en de trage kabinetsformatie daarna, duurt het een jaar voordat het volgende conjuncturele programma wordt afgekondigd. Dit is 202 mln groot. Daarna nemen de programma's en maatregelen in omvang en frekwentie snel toe. In september wordt een investeringsaftrek van 2 maal 5% voor bedrijfsgebouwen ingevoerd. In oktober 1973 een programma van 830 mln. Na de 'energiekrisis' wordt een bouwprogramma afgekondigd, de overheid verhoogt zijn eigen uitgaven i.v.m. de prijsstijging en de investeringsaftrek wordt 2 maal 8% voor gebouwen en 2 maal 4% voor outillage. Voorts wordt de loon- en inkomstenbelasting verlaagd met 750 mln. De ontwerpbegroting '75 is zeer expansief: 11,6 mrd ofwel 8 volumeprocent hoger dan de ontwerpbegroting '74. Daardoor ontstaat een direkte en een indirecte extra vraag naar arbeid van 45.000 manjaren. Tegelijk wordt een nieuw werkgelegenheidsprogramma van 600 mln afgekondigd.

Twee maanden later, november 1974, wordt een programma van 3,5 mrd aangekondigd. Dit programma bevat zowel vraagvergrotende delen (bouw, verhoging investeringsaftrek) als arbeidskostenverlagende maatregelen, zoals de stortingen in het WW en AKW-fonds. De verlaging van de loon- en inkomstenbelasting werkt hier niet vraagvergroten, maar arbeidskostenverlagend. Deze funktieverandering van eenzelfde maatregel is afgedwongen door en te begrijpen uit de situatie rond de loononderhandelingen in oktober '74 die uiteraard meer dan voorheen in het teken van de stijgende werkloosheid kwamen te staan. De machtsbasis van de vakbeweging — de grote vraag naar arbeid in de jaren '60 en de eerste jaren '70 — verzwakte langzamerhand. Als gevolg van verschuivende vraag- en aanbodverhoudingen op de arbeidsmarkt begonnen zich tendenzen af te tekenen naar een achterblijven van de bruto loonsomstijging bij de prijsstijging en de technische arbeidsproduktiviteitsstijging.

De door de vakbeweging gestelde looneisen, 3% reëel, werden niet ingewilligd. De

industrie- en landbouwwerkgevers wilden maar 1,5% geven, terwijl de middenstandsvertegenwoordigers zelfs dat onverantwoord hoog vonden, omdat zij — naar hun zeggen — een extra loonsverhoging hadden te betalen door de invoering van het minimum(jeugd)loon. In deze verhoudingen begonnen de onderhandelingen niet eens.

Nadat de overheid twee weken later het beschreven pakket maatregelen had afgekondigd verlaagde de vakbeweging haar looneisen tot 2% omdat het 'derde' procent nu door belastingverlaging in de netto beschikbare lonen terecht kwam. De bruto loonsomstijging kon daardoor een procent lager blijven. Het bestedingsvergrotende effect van de belastingverlaging werd teniet gedaan door een navenante vermindering van uitbetaalde bruto lonen met als resultaat dat de overheid een deel van de loonsomstijging voor de ondernemers financierde.

4. Het beleid gericht op verlaging van arbeidskosten.

Langs dit stramen wordt het beleid in 1975 en vooral in 1976 voortgezet. Enerzijds zet de tendens naar daling van de loonsom per werknemer zich door, ook in een lagere inschaling van bijvoorbeeld academici en in het vervangen van het minimumjeugdloon door zakgeld voor jongeren die een bedrijfsopleiding volgen. Anderzijds drukt de overheid de bruto loonsom door loonmaatregelen, subsidiëring en vermindering van de sociale premies, 'schooning' van de prijsindex en de beperking van de toename van premie- en belastingdruk, als neergelegd in de 1%-operatie.

Een beleid van loonmatiging is op bepaalde punten tegengesteld aan een beleid van vraagstimulering: Eén procent vermindering van de bruto loonsom komt overeen met een koopkrachtverlies van circa 1 miljard. Indien enige jaren achtereen de reële loonsom achterblijft bij de produktiviteitsstijging ontstaan koopkrachtverliezen van een orde van grootte die buiten de marges gaan vallen waarbinnen de overheid compenserend kan optreden. Dat werd voor de Nederlandse situatie nog versterkt door het restriktieve overheidsbeleid in de jaren '70-'73, en het voor ruwweg de helft weglekken van de gekreëerde effectieve vraag naar het buitenland — resultaat van een bewust nagestreefde open economie.

Gaandeweg moet het ineffektief wordende keynesiaanse beleid dan ingeruild worden voor een beleid dat meer resultaten oplevert. Dat betekent overigens niet, dat de keynesiaanse elementen geheel uit het beleid verdwijnen. Met name de fiskale verliescompensatieregeling blijft bestaan, en de fiskale investeringsfaciliteiten worden nog vergroot. In 1975 worden nog bouwprogramma's afgekondigd. In 1976 evenwel niet meer. Ook in 1976 dient de overheid in het kader van het 1%-beleid plannen in voor bezuinigingen op de uitgaven van het

Rijk en de uitkeringen krachtens de kollektieve voorzieningen. Tezamen met de nullijn in de lonen betekent dit dat de poging om de werkloosheid op te lossen door het opvoeren van de konsumptieve bestedingen, wordt opgegeven; over blijven dan de fiskale begunstiging van bedrijfsinvesteringen. Zonder sterk stijgende konsumptieve bestedingen kunnen evenwel uitbreidingsinvesteringen niet verwacht worden, ook al gezien de aanwezige onderbezetting van bestaande produktiemiddelen. Een stijgende export, bereikt door loonmatiging, lijkt dit ook niet goed te kunnen maken.

Met de publikatie van de CPB-analyse van de werkloosheid verandert de visie op de werkloosheid en dit resulteert ook in andere beleidsmaatregelen. Zoals bekend wordt in deze analyse naast een konjunkturele 'keynesiaanse' komponent een strukturele komponent in de werkloosheid gezien. Deze laatste wordt veroorzaakt door de te sterke stijging van de arbeidskosten.

Nu is het leggen van een relatie tussen de hoogte van de lonen en de omvang van de werkgelegenheid niet nieuw in het sociaal-ekonomisch overheidsbeleid. De wederopbouw na de tweede wereldoorlog is nagestreefd met een politiek van lage lonen, vooral gericht op het bieden van winstgevende investeringsmogelijkheden en het vergroten van de export. In de recessies van 1952 en 1957 heeft de overheid onder andere een loonmatiging doorgevoerd van 5 respektievelijk 0,9 procent met als doel verlaging van kosten en daardoor toename van export. In de jaren van de overspannen arbeidsmarkt was een van de argumenten waarmee de loon-'explosie' van 1964 werd gerechtvaardigd dat door de kostenstijging de export zou afnemen en daardoor de vraag naar arbeid zou verminderen. In de periode '64-'74 waarin de loonvorming 'vrij' gelaten wordt, komt de relatie tussen de hoogte van de lonen en de werkgelegenheid niet aan de orde. Weliswaar ondernemen de kabinetten-de Jong en -Biesheuvel uit overwegingen van inflatiebestrijding pogingen om de reële loonstijging te matigen, maar deze pogingen blijven zonder succes, gegeven de arbeidsmarktsituatie in de jaren '69-'72.

In 1974 wordt dan, na drie jaar onafgebroken stijging van de werkloosheid, de relatie tussen lonen en werkgelegenheid opnieuw gelegd in de CPB-analyse van de werkloosheid.

Deze bevat een nieuw element in de analyse, namelijk de hantering van een jaargangenmodel. De kapitaalgoederenvoorraad wordt ingedeeld naar jaargang van installatie, waarbij wordt aangenomen dat de arbeidsproduktiviteit per jaargang toeneemt en wel met 1,2% in de periode 1915-1947 en met 4,8% vanaf 1948. Als nu de loonsom per werknemer stijgt en de opbrengst van de produktie niet of minder, dan verdwijnt de winst het eerst op de oudste, minst produktieve jaargangen. Deze raken ekonomisch verouderd en de produktie met die jaargangen wordt gestaakt. Naarmate de bruto loonsom sterker stijgt worden

meer van de oudste, meest arbeidsintensieve jaargangen afgestoten. De eventuele vervanging van oude door nieuwe jaargangen kapitaalgoederen brengt dan met zich mee dat voor de produktie minder arbeid vereist is.

De konklusie luidt dan ook dat in plaats van het stimuleren van nieuwe investeringen de werkgelegenheid meer gebaat zou zijn met een beduidende matiging van de arbeidskostenstijging gedurende een aantal jaren.

De konklusie wordt, getuige het gevoerde beleid, overgenomen. Loonmatiging is vooral in 1976 de kern van het werkgelegenheidsbeleid, geflankeerd door fiskale steun aan investeringen en direkte steun aan bedrijven en bedrijfstakken. De loonmatiging wordt bereikt door een matiging van de stijging, of vermindering van verschillende componenten van de loonsom, te weten het reëel beschikbare gedeelte, het gedeelte dat afgedragen wordt aan de sociale fondsen en het gedeelte dat afgedragen wordt aan de belasting. Daarnaast is er nog de zuiver nominale komponent in de stijging van de loonsom per werknemer, als kompensatie voor gestegen prijzen. Een matiging van de stijging van de bruto loonsom kan via deze vier componenten bereikt worden.

Het loonmatigingsbeleid betreft alle componenten respektievelijk vermindering van de netto-loonstijging (de nullijn), de belasting- en premiedruk (het 1%-beleid), en van de prijsindexatie, door streven naar lagere prijsstijgingen en 'schoning' van de prijsindex.

De werkgeversorganisaties waren het met de analyse van het CPB zeer eens en lieten op basis van aanvullend wetenschappelijk onderzoek weten dat één procent loonmatiging wel 30 tot 40.000 arbeidsplaatsen zou opleveren². Het CPB zelf berekende de invloed van een procent loonmatiging toen op cirka 12.000 arbeidsplaatsen³. In latere publikaties zou zij de invloed van loonmatiging op de werkgelegenheid steeds geringer gaan inschatten, evenwel zonder expliciet de slechts beperkte geldigheid van de analyse te erkennen.

De vakbeweging reageerde kritisch. De Industriebond-NVV toonde aan⁴ dat het CPB door uit te gaan van niet reële veronderstellingen naar de beleidsuitkomsten had toegerekend.

Het NVV⁵ wijst erop dat de verhouding tussen kosten en opbrengst niet alleen door de lonen, maar ook door andere kosten beïnvloed wordt; voorts, dat economische veroudering een gevolg kan zijn van het beschikbaar komen van nieuwe, rendabeler kapitaalgoederen waartoe relatief onafhankelijk van de lonen overgegaan moet worden onder druk van de konkurrentie; daarnaast dat de stagnerende wereldhandel samen met de sterke appreciatie van de gulden een deel van de werkloosheid verklaart en voorts, dat nieuwe investeringen sterk afgeremd worden door de hoge rentestand, die de minimum-rendementseisen verhoogt, en wel des te sterker naarmate het aandeel van het vreemde vermogen in het totale vermogen, als gevolg van de sterke gerichtheid op groei in de

voorgaande jaren, toegenomen is. De CPB-analyse, zo wordt gekonstateerd, kan niet de regionale en sektorale verschillen in werkloosheid verklaren, en het hanteren van een theorie die de gevolgen van deze verschillen uitsluitend via de loonkant wil bestrijden is irrealistisch en onjuist.

Het CPB — konkludeert het NVV onder andere — ‘heeft in zijn studie een politieke keuze gemaakt in die zin dat geheel wordt uitgegaan van de bestaande maatschappelijke orde. Een beschouwing of zelfs maar het noemen van mogelijke nieuwe instrumenten van economische politiek die op de maatschappelijke orde inwerken maar wel een betere beheersing van het economisch proces mogelijk maken, blijft geheel achterwege’.

In de nota inzake de werkgelegenheid⁶ acht de regering de teneur van de uitkomsten van de analyse van het CPB belangrijk genoeg om daarvoor in deze nota een plaats in te ruimen⁷, maar zij tekent daarbij aan dat ‘het bij dit onderzoek gaat om een zeer complexe problematiek aan de becijferingen waarvan grote onzekerheidsmarges kleven’.

Eerder in de nota wordt gewezen op de ‘spektakulaire terugval in de jaarlijkse groeicijfers van zowel particuliere consumptie, bedrijfsinvesteringen, woningbouw en materiële overheidsbestedingen; de bestrijding van de overbesteding in de jaren '60, met o.m. het inzetten in 1971 en nog versterken in 1972 van het wiebeltaksinstrument heeft sterke structurele tendenties tot onderbesteding’ ten gevolge gehad. In een antwoord op kamervragen n.a.v. de NVV-nota stelt de regering dan ook dat ‘volgens ramingen van het CPB de toeneming van de werkloosheid met 70.000 personen van 1973 op 1975 voor driekwart aan conjuncturele factoren toe te schrijven is. De groei van de structuurwerkloosheid wijt het CPB voor een deel aan de ontwikkeling van de reële arbeidskosten⁸.

Te konstateren valt dat in weerwil van de erkenning dat de reële arbeidskostenontwikkeling minder dan een kwart van de toename van de werkloosheid verklaart, en ondanks de terechte kritiek van de vakbeweging o.m. op de empirische status van het model⁹, de overheid haar beleid ombuigt in de zin van de beleidskonklusies van het CPB en dat de vakcentrales — onder voorwaarden — met dit beleid instemmen. In de discussienota over het sociaal-economisch beleid 1976¹⁰ wordt de relatie tussen werkloosheid en reële arbeidskostenontwikkeling voor waar geaccepteerd. De nota is gericht op de te stellen voorwaarden in het overleg met de sociale partners en meer in het bijzonder op het keuzemoment hoe een beperkte loonstijging verdeeld moet worden over de kollektieve sektor (belasting- en premiedruk) en het loonzakje. Daarbij wordt het centrale moment in de besluitvorming verdrongen; in weerwil van de eerdere kritiek op de CPB-analyse wordt stilzwijgend aangenomen dat de loonstijging de oorzaak is van

de werkloosheid. In plaats van de discussie verder te voeren over de vraag wat de echte oorzaken van werkloosheid zijn en welk beleid daartegen gevoerd moet worden, wordt nu een in wezen van sekundair belang zijnd thema centraal gesteld. In gepopulariseerde vorm verschijnt nu als het probleem van de werkloosheid de keuze voor beter onderwijs of een glaasje prik.

Een mogelijke verklaring voor de stilzwijgende acceptatie van loonmaatregelen zou kunnen zijn dat de vakbeweging inschatte dat in vrije onderhandelingen gemiddeld niet een veel beter resultaat uit de bus zou komen, en in ieder geval een door haar niet gewenste bedrijfstakgewijze uiteengroeiing van de lonen zou ontstaan. De 'solidariteit' in de lonen wordt door uniforme loonmaatregelen beschermd. Bovendien werkten de loonmaatregelen nivellerend, en een zekere mate van handhaving van koopkracht werd gerealiseerd. De staat kan immers niet toestaan dat de lonen te sterk dalen. Niet alleen ter vermijding van loonconflicten, maar ook uit eigenbelang: de kollektieve sektor wordt door het overgrote deel uit de bruto lonen gefinancierd. De acceptatie van het arbeidskostenverlagende beleid berust voorts dan op een latente functie van het CPB-beleid, en wel de levering van een legitimatie voor loondalingen die in kapitalistische crises optreden, als bevorderlijk voor de werkgelegenheid. Een van de functies van het werkgelegenheidsbeleid na 1974 is het beheerst en gelegitimeerd doen verlopen van die loondalingen a) door aanvankelijk middels fiskale maatregelen het besteedbaar inkomen niet te sterk te laten dalen (vergelijk de beschreven onderhandelingsposities bij het programma van 16 november 1974), b) door middels fiskale nivelleringsmaatregelen de laagste inkomens extra te beschermen, c) door o.m. met de 1%-norm de besteedbare inkomens niet reëel minder te laten worden voor de sub-modale werknemers en d) door d.m.v. loonmaatregelen de loondalingen niet te sterk doen zijn en een bedrijfstakspecifiek en regionaal uiteengroeien van de lonen te voorkomen.

Al met al is de tijd van vrije loonvorming afgelost door een periode waarin de overheid direkt en indirekt een grote greep op de loonvorming heeft verkregen. Direkte ingrepen door loonmaatregelen hebben vermoedelijk de overgangperiode gekenmerkt. Voor de periode tot 1980 lijkt de loonvorming vooral bepaald te zijn door enerzijds de groei-doelstelling uit de Struktuurnota (3 3/4% per jaar) en anderzijds het 1%-beleid uit de Nota Kollektieve Voorzieningen en Werkgelegenheid. Daardoor ontstaat een 'ruimte' voor loonstijgingen van circa 1 1/2% per jaar. De afloop van de stakingen in februari '77 laten zien dat deze ruimte in 'vrije' onderhandelingen is gevonden. De overheidsinvloed is daarbij overwegend indirekt verlopen.

5. Steun aan bedrijven en bedrijfstakken.

Blijkens tabel IV is in de beschreven periode voor 1.743 mln directe steun aan bedrijven en bedrijfstakken verleend, plus cirka 500 mln achtergestelde leningen. Daar komt nog twee miljard voor het maritieme plan bij plus een miljard voor de scheepsbouw zelf. (Het besluit daarover viel in januari 1977 en is in de tabel-resultaten niet meegerekend). De eerste pot voor steun aan bedrijven wordt gevormd in oktober 1973, daarna breidt deze steun zich in omvang uit. Opmerkelijk aan dit beleidstype is dat het, in tegenstelling tot de twee andere typen, niet steunt op een enigermate doordachte visie op de problemen van de betrokken bedrijven en bedrijfstakken. De bestaande verklaringen voor de werkloosheid, waarbij de oorzaken achtereenvolgens gezocht worden in 'de' effectieve vraag en 'de' arbeidskosten schieten uiteraard tekort bij de verklaring van het feit dat bepaalde bedrijven, bedrijfstakken en ook regio's wél en andere niet of minder met problemen te kampen hebben.

Ondanks de afwezigheid van een doordachte visie t.a.v. wat de (bijzondere) oorzaken kunnen zijn voor problemen van bedrijven en bedrijfstakken wordt in toenemende mate geld beschikbaar gesteld; alhoewel regels voor steunverlening gehanteerd worden, zoals uitzicht op rendement in de toekomst, het aanwezig zijn van een bekwaam management en dergelijke, is de overheersende indruk toch dat een ad hoc beleid gevoerd wordt. In plaats van actief industriepolitiek te bedrijven laat de overheid haar beleid meer bepalen door de druk die probleembedrijven en -bedijfstakken, al dan niet in samenwerking met vakbeweging en lagere overheden, eventueel via de publieke opinie, op haar weten uit te oefenen.

Over de gerichtheid van dit beleid kunnen op dit moment alleen maar vermoedens worden uitgesproken. De oorzaak daarvan is, dat gegevens over deze steunverlening geheim worden gehouden door het Ministerie van Economische Zaken. Dat geldt vooral de kleinere posten, omdat de grote steunverlening wel in de publiciteit komt, getuige de gevallen van de rederij en de scheepsbouw, DAF, Nederhorst, Vredestein, etcetera.

6. Spreiding van werkgelegenheid.

Strikt genomen is een vierde beleidstype in het werkgelegenheidsbeleid te onderscheiden. Dit type is gericht op de spreiding van werkloosheid over verschillende arbeidsmarktgroepen. Maatregelen in dit verband zijn de loonkostensubsidies voor de aanstelling van langdurig werklozen, de 30%-regeling, de regelingen voor de aanstelling van werkloze jongeren, Surinamers en gehandicapten, en de experimenten met vervroegde pensionering in het onderwijs, de bouw en in 1977

in de scheepsbouw.

Ook het regionale beleid kan in dit verband worden gezien. Opvallend is, dat in de jaren '73-'76 het regionale beleid niet sterk in de aandacht staat, de regionale differentiatie van de investeringsaftrek is de enige maatregel die genoemd kan worden, alhoewel via de gewone begroting van het Ministerie van Economische Zaken en maatregelen als de selectieve investerings regeling (SIR) natuurlijk wel een zeker regionaal beleid gevoerd wordt.

Al met al is dit beleidstype duidelijk het minst belangrijk. De maatregelen beogen een spreiding van werkgelegenheid over de verschillende arbeidsmarkt-groepen, en hebben weinig of geen extra creatie van werkgelegenheid tot gevolg. Gewezen kan nog worden op de arbeidskostenverlagende werking van loon-subsidies. Door vervroegde pensionering worden oudere door jongere, produktievere arbeidskrachten vervangen. Ook dit heeft een arbeidskosten-verlagende werking.

APPENDIX¹¹

Chronologisch overzicht van het werkgelegenheidsbesluit in de jaren 1972 t/m 1976

1.) 14 februari 1972	EWP 1972	Kamerstuk 11711
— GWW/B en U		232,9
— Verbetering agrarische bedrijfsgebouwen		10
— versnelde uitvoering woningbouw, versnelde uitgifte van rijksgoedkeuringen voor bedrijfsgebouwen en woningverbetering		—
— vakopleiding jeugdige werknemers en schoolverlaters		— (drukt op V en RO- begroting)
— scholing werkloze bouwvakkers		1,25
— bijscholing schilders		0,35
		<hr/>
		245,5 mln.

Dit programma is uitsluitend gericht op regionale probleemgebieden in het noorden.

2.) 23 juni 1972	TWP 1972	Kamerstuk 11889
GWW/B en U regie-werken		503,—
E. objecten		30,—
Administratieve objecten		15,—
Subsidie binnenschilderswerk		25,—
Verbetering agrarische bedrijfsgebouwen		1,—
Woningverbetering		24,—
Vakopleiding jeugdige werklozen en schoolverlaters		— drukt op VRO
Scholingsmaatregelen		5,—
		15,—
		<hr/>
		618 mln.

Dit programma is overwegend regionaal op probleemgebieden gericht.

3.) 23 juni 1973

BEW 1973

Kamerstuk 12441

Aanvullende werken

1. Materiaalintensieve objecten	102 mln.	
2. Matig arbeidsintensieve objecten	25,8 mln.	
3. Arbeidsintensieve (E) objecten	<u>20,2 mln.</u>	148 mln.
30 % loonkostenregeling + TAP-regeling		15 mln.
verwerkingskosten EWP en research		10 mln.
voorbereiding en stimuleren rehabilitatie-projecten		<u>5 mln.</u>
plaatsing 626 boventallige onderwijzers		20 mln.
voorbereidingsobjecten gebouwen gezondheidszorg		<u>4 mln.</u>
		<u>202 mln.</u>

4.) 1 september 1973

(krst 11889, 12441)

- de 30 pct-regeling wordt ingevoerd.
- de TAP-regeling wordt ingevoerd.
gelden hiervoor worden in het kader van de werkgelegenheidsprogramma's ter beschikking gesteld.

5.) 18 september 1973

(staatscourant 180)

- de investeringsaftrek op bedrijfsgebouwen wordt 2 x 5%. Kosten: 120 mln per jaar.

6.) 4 oktober 1973:

EWP 1973 of 1973-II. krst. 12629.

Aanvullende werken		
Materiaalintensieve werken	560,3 mln.	
Matig arbeidsintensieve werken	41,7 mln.	
Arbeidsintensieve werken	<u>33,5 mln.</u>	635,5 mln.
30% loonkosten + TAP-regeling	34 mln.	
Regeling binnenschilderwerk	1 mln.	
Scholing	10 mln.	
Experimenten	5,5 mln.	
Voorbereidingsubsidie architectenbouw	<u>10 mln.</u>	60,5 mln.
Steun aan individuele bedrijven	81,5 mln.	
Subsidiëring sanitaire accommodaties middenklasse hotels	2 mln.	
Subsidiëring modernisering winkel- concentraties	<u>8 mln.</u>	91,5 mln.
Isolatie van bestaande woningen		20 mln.
Verbetering agrarische bedrijfsgebouwen	10 mln.	
Bijdrage-regeling particuliere cultuur-technische werken	4 mln.	
Steun aan agrarische produktenverwerkende industrie	<u>8,5 mln.</u>	22,5 mln.
		830 mln.

7.) 1 maart 1974:

loonsuppletierегeling treedt in werking.

- bij werkaanvaarding tegen een lager loon kan een loonsuppletie toegekend worden:
 - a) voor werknemers ouder dan 45 jaar het verschil tussen hun oude en nieuwe loon gedurende 130 dagen en het verschil tussen 90% van hun oude loon en hun nieuwe loon voor de 130 dagen daarna.
 - b) voor werknemers jonger dan 45 jaar het verschil tussen 90% van hun oude loon en hun nieuwe loon gedurende 130 dagen.

8.) 20 maart 1974.

Nadere nota over het voorgenomen financiële en
sociaal-ekonomische beleid in 1974. Krst. 12859

Loonmaatregel

- na afloop c.a.o. f 15,- per maand; 3 maanden daarna f 15,- per maand plus 3 pct. prijscompensatie als voorschot met een vloer van f 150,- per pct. Na zes maanden prijscompensatie met als vloer f 160,- per pct.

Extra overheidsuitgaven i.v.m. prijsstijging	600 mln.
Idem voor gemeenten	135 mln.
Idem voor gemeentelijke investeringsprojecten per maand	
20 mln.	100 mln.

Bouwprogramma:

- grondkostensubsidie 30 mln.
- infrastructurele knelpunten in groeikernen 20 mln.
- woningverbetering 25 mln.
- thermische isolatie van woningen 25 mln.

Investeringsaftrek:

- voor bedrijfsgebouwen wordt 2 x 8% 160 mln.
- voor outillage wordt 2 x 4% 400 mln.

Belastingverlaging aangekondigd per 1 juli 1974.

9.) 1 juli 1974.

Verlaging I.B. en L.B. door verlaging van alle
belastingvrije sommen met 6,3%

750 mln.

10.) 17 september 1974.

Miljoenennota 1975 (krst. 13100)

onder andere:

- volumestijging t.o.v. ontwerpbegroting 1974 is 8%, dat legt een extra beslag op arbeid van minstens 45.000 man; in prijzen is de stijging 20,1% (50,5 naar 62,1 mrd, exclusief

conjuncturele maatregelen).

- de kosten voor de WW worden volledig in de begroting van SoZa opgenomen; de stijging bedraagt ca. 450 mln.
- de uitgaven voor sociale werkplaatsen stijgen tot 1 mrd.
- een nieuw werkgelegenheidsprogramma (zie hierna) ad 600 mln.
- extra rijksbijdrage aan het AOW-fonds ad 520 mln. Dit scheelt 1/2 procent premie.

11.) 18 september 1974 Interimnota inzake de bestrijding van de werkloosheid
(krst. 13110) ofwel EWP 1974 I

Aanvullende werken		
Start grote projecten	30 mln.	
Materiaal-intensieve werken	200 mln.	
Matig arbeidsintensieve werken	80 mln.	
Arbeidsintensieve (E) objecten	40 mln.	
Natuurbeschermingsobjecten voor ouderen	<u>15 mln.</u>	365 mln.
TAP & 30% regeling	50 mln.	
Scholing	<u>15 mln.</u>	65 mln.
Interimmaatregel voor jeugdige werklozen		15 mln.
Steun aan bedrijven in de confectie-industrie	30 mln.	
Vervroegd plaatsen van overheidsorders	10 mln.	
Verbetering arbeidsplaatsen	<u>10 mln.</u>	50 mln.
Steun aan individuele bedrijven	75 mln.	
Subsidiëring van beperkte bouwkundige voorzieningen in het midden- en kleinbedrijf	<u>10 mln.</u>	85 mln.
Verbetering van agrarische bedrijfsgebouwen	10 mln.	
Steun aan agrarische producten verwerkende industrie	<u>10 mln.</u>	20 mln.
		<u>600 mln.</u>

12.) 16 november 1974.

Nieuwe Beleidsvoornemens in het licht van de gewijzigde economische vooruitzichten voor 1975 (krst. 13100 nr. 27)

Aanvullende werken		
Materiaalintensieve objecten	592,5 mln.	
Start grotere projecten	120 mln.	
Infrastructuurprojecten	<u>80 mln.</u>	792,5 mln.
Plaatsingsbevorderende maatregelen		
Verlenging TAP en 30% loonkostenregeling	90 mln.	
Voorlopige regeling plaatsing gehandicapten	30 mln.	
Interimmaatregel voor jeugdige werklozen in Utrecht en Noord- en Zuid-Holland	<u>5 mln.</u>	125 mln.
Extra personeel en benodigd materiaal voor uitvoering van de werkgelegenheidsprogramma's		18 mln.
Verbetering arbeidsplaatsen		35 mln.
Bedrijfsvoorlichting		10 mln.
Externe WSW-projecten		5 mln.
Min. E.Z.		
herstructurering van bedrijfstakken	150 mln.	
bedrijfsvoorlichting	20 mln.	
bepaalde bouwkundige voorzieningen voor het midden- en kleinbedrijf	15 mln.	
parkeeraccommodaties bij oudere winkelcentra	14 mln.	
modernisering winkelconcentraties	6 mln.	
sanitaire accommodaties bij middenklasse hotels	5 mln.	
brandpreventie voor logies gebouwen	15 mln.	
riolering kampeertreinen	10 mln.	
verbetering toeristische accommodaties	<u>22,5 mln.</u>	257,5 mln.
Min. v. VRO		
subsidie t.b.v. de isolatie van bestaande woningen	50 mln.	
tijdelijk verhoogde premie voor nieuw te bouwen eigen woningen	40 mln.	
aankoop en verbouwing van oude woningen t.b.v. alleenstaanden en grote gezinnen	<u>25 mln.</u>	115 mln.
Verhoging uitkeringen Wet Uitkering wegen aan provincies en gemeenten	40 mln.	
Extra middelen voor Gemeente- en Provincie-fonds	120 mln.	
Bouw van politiebureaus	10 mln.	
Tijdelijke verlaging loon- en inkomstenbelasting voor 1975 door verlenging belastingvrije sommen en tariefschijven met ca. 1,5% en extra verlenging van de eerste schijf tot 5000,-	840 mln.	

Tijdelijke bijdrage aan het WW fonds	400	mln.
Tijdelijke bijdrage aan het AKW fonds	500	mln.
Verruiming investeringsaftrek voor bedrijfsgebouwen van 2 x 8% naar 2 x 12%	240	mln.
verhoging van de vervroegde afschrijving voor bedrijfsgebouwen buiten de randstad van 2 x 16 2/3 naar 2 x 20%	60	mln.

13.) 20 februari 1975. Nota inzake de werkgelegenheid (krst. 13318)

(1) — uitbreiding carry back regeling met 1 jaar	—	niet te ramen maar vele honderden miljoenen
(2) — vervroeging fiscale afschrijving op gebouwen tot moment van kontrakttekening — 1/2 à 3/4 mrd over '75-'77 (geschat)	—	200 mln. p. jaar*
(3) — steun aan bedrijven in nood	—	225
(4) — betrekken van bedrijven bij leveranties aan ontwikkelingslanden	—	p.m.
(6) — afstemming aankoopbeleid v.d. overheid aan het sektorstructuurbeleid	—	p.m.
(7) — ontwikkelingskredieten	—	20
(14) — majeure IPR-projecten (stimulering bedrijfsvestigingen van grote omvang)	—	80
(15) — aanleg nieuwe industrieterreinen	—	20
(16) — Moerdijkproject	—	100
(17) — intensivering regionaal ontwikkelingswerk	—	n.v.t.
(19) — vacature-informatie via de radio	—	p.m.
(24) — 30pct loonkostensubsidies voor aanstelling werklozen	—	100
(33) — bevordering invoering van deeltijd-arbeid	—	—
(34) — adviesaanvraag vervroegde/flexibele pensionering	—	—
(36) — verdere selectie langlopende bouwwerken	—	—
(37) — denken over vaste oeververbinding over de Westerschelde	—	—
(41) — subsidie warmte-isolatie voor niet-woningen	—	50
(44) — verhoging bouwprogramma inrichtingen volksgezondheid versnellen procedure kleine projecten	—	—

* het geheel van investeringsaftrekmaatregelen in 1975 kost 1 mrd
(13.318-nr.5-p.21).

(45)	— versnelling voorbereiding wet op de stads- vernieuwing	—
(48)	— adviesaanvraag aan Raad voor de gemeentefinanciën over verfijning van de uitkeringen	—
49	— gecoördineerd vooroverleg met alle vergunningen verlenende instanties	—
(50)	— gelijktijdige publikatie van vergunningen etc.	—
(51)	— uitbreiding ECD ter bestrijding beunhazerij	2
(52)	— studieopdracht over gewenste uitbreiding van het overheidsapparaat ter uitvoering van het regeringsbeleid	—
(53)	— uitbreiding van enkele overheidsdiensten	—
(54)	— versnelde invoering leerplicht 15-jarigen per 1-8-75	1,7
(55)	— invoering tijdelijke uitbreiding stimulerings- premieregeling t.b.v. de partieel leerplichtige 16-jarigen	30
(56)	— schaalverlaging kleuteronderwijs van 34 naar 33 ingaande 1 augustus 1975	8,7
(57)	— verder onderzoek naar mogelijkheden van 'wederkerend onderwijs'	—
(59)	— uitwerking mogelijkheden om toelating tot specifieke opleidingen mede af te stemmen op de ontwikkelingen van de maatschappelijke behoefte	—
(—)	— tewerkstelling ex-agrariërs in particuliere bossen	0,5

14.) 23 april 1975.

Nadere maatregelen n.a.v. het debat over de nota
inzake de werkgelegenheid (Handelingen 25 p. 3948-4104)
ofwel Extra werkgelegenheidsprogramma 1975.

—	Verlenging WWV-uitkeringstermijn voor werknemers van 57,5 jaar en ouder tot 65 jaar	
—	Overleg met het bankwezen inzake tijdige melding bedrijven in moeilijkheden.	
—	Aanvullende werken	
	materiaalintensieve werken	360 mln
	start grotere projecten	150 mln
	voorzieningen aan openbare gebouwen	
	t.b.v. gehandicapten	20 mln
	infrastructuurprojecten	75 mln
		<hr/>
		605 mln;
—	Interimmaatregel voor jeugdige werklozen	30 mln

—	Min. v. VRO		
	Subsidie restauratie woonhuismonumenten	4 mln	
	Subsidie voorbereiding stadsvernieuwing	6 mln	
	Subsidie warmte-isolatie voor nieuw te bouwen woningen zonder rijkssteun	10 mln	
	Eenmalige bijdrage regeling extra onderhoud vooorlogse woningwetwoningen	20 mln	
	Subsidieregelingen groot onderhoud eigen woning	80 mln	
	Aanpassing rijksgebouwen t.b.v. gehandicapten	<u>5 mln</u>	125 mln
—	Minv. L.&V.		
	Verbetering agrarische bedrijfsgebouwen	10 mln	
	Bijdrageregeling particuliere cultuur-technische werken	<u>10 mln</u>	20 mln
—	Extra middelen voor Provincie- en Gemeentefonds		150 mln
—	Vervroegde afschrijving voor gebouwen buiten de randstad wordt van 2 x 20% naar 2 x 25%		100 mln

15.) 16 september 1975. Miljoenennota — krst. 13600

- trendmatige groei NI wordt op 3,75% gesteld (was 4,3)
- beslag collectieve sector op NI stijgt in de toekomst met 1%; het reëel beschikbare inkomen stijgt daardoor zeer weinig.
- de begrotingsuitgaven stijgen exclusief conjuncturele maatregelen met 17% nominaal, in volume met 8% (t.o.v. ontwerpbegroting 1975): beslag op 39000 manjaren.
- een nieuw stimuleringsprogramma ad 3 miljard wordt aangekondigd (zie nr.18)
- de genomen conjuncturele maatregelen blijven bestendig.
- het Rijk financiert 465 mln AOW en 35 mln AWW-premie om deze uitkeringen op te trekken en de daarmee verbonden belastingproblematiek te financieren; ten behoeve van de bejaardenzakenfondsverzekeringen wordt 220 mln extra bijgedragen.
- de belastingdruk stijgt 0,3 procent t.o.v. 1975.
- invoering AWW per 1 januari 1977
- uitkeringen WWV + RWV in 1976: 2250 mln
- steun aan Nederhorst: 100 mln (drukt op begroting '75).

16.) 15 september 1975. achtergestelde leningen — krst. 13602

- totaal garantieplafond t.e.m. 31-12-1975 500 mln
- minimaal 250.000,— max. 25 mln; evt. hoger
- hoofdsom achtergesteld
- aflossingsvrije periode van 3 jaar
- gebruikelijke rente
- verleend door de Nationale Investeringsbank i.s.m. particuliere banken.

17.) 5 november 1975. krst. 13686 — Extra stimuleringsprogramma 1976.

- tijdelijke bijdrage aan AKW-fonds 600 mln
- uitstel BTW-verhoging tot 1 juli 1976 800 mln
- continuering vervroegde afschrijving buiten de randstad voor gebouwen 50 mln
- bestrijding werkloosheid in de bouw 650 mln
- maatregelen tot behoud en uitbreiding van werkgelegenheid in de industrie, dienstensector en landbouw 550 mln
 - w.v. steun aan indiv. bedrijven 350 mln
 - w.v. steun aan sektorprojecten 130 mln
 - w.v. steun aan exportfinanciering 50 mln
 - w.v. steun aan ontwikkelingskredieten 20 mln
- maatregelen gericht op betere kwantitatieve en kwalitatieve aanpassing van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt 350 mln
 - w.v. TAP en 30%-regeling 20 mln
 - w.v. Scholing i.v.m. bedrijfsleven 15 mln
 - w.v. Subsiëring van kosten van arbeidsverkortening en ontslag bij reorganisaties 65 mln
 - w.v. arbeidsplaatsenverhoging 30 mln
 - w.v. stimulering vakopleiding jeugdigen 40 mln
 - w.v. scholing jeugdig productiepersoneel voor de confectie-industrie 10 mln

Extra stimuleringsprogramma 1976 (vervolg)

· intensivering interimmaatregel jeugdige werklozen	20 mln
· 800 jeugdige hulpkrachten voor de politie	15 mln
· opvang, training en plaatsing van rijksgenoten	15 mln
· wercon-subsidie	10 mln
· tijdelijke uitbreiding van het personeel van sociale diensten	50 mln
· tijdelijke personele voorzieningen t.b.v. uitvoering werkgelegenheids- programma's	10 mln
· experimenten met vervroegd pensioeneren	35 mln
· overige experimenten en onderzoeksactiviteiten	15 mln

18.) 1 december 1975

Nadere maatregelen m.b.t. het in 1976 te voeren sociaal-
economisch beleid — krst. 13712. Loonbesluit
Stcrt 234

- geen initiële loonverbetering in de 1e helft van 1976, alleen prijscompensatie
- het na-indexeren van het minimumloon ten bedrage van 2,5% wordt voor
zwakke arbeidsintensieve sectoren door de staat gefinancierd: 100 mln.
- de peildatum voor het prijsbeleid wordt 3 december 1975. Sommige kosten-
stijgingen van voor die tijd kunnen niet meer doorberekend worden. Daar
staat tegenover dat de loonstijging in de industrie voor maximaal 3% en in
de dienstensector voor maximaal 6% mag worden doorberekend. In het geheel
een versoepeling van het prijsbeleid.
- storting in het fonds voor-heffing pensioenplicht 150 mln.

19.) 1 januari 1976

de vennootschapsbelasting wordt teruggebracht van
49 naar 48% (n.a.v. een kamermotie)

20.) 9 juni 1976

krst. 13951 Nota over het te voeren beleid terzake
van de collectieve voorzieningen en de werkgelegenheidOverzicht

A. Permanent maken tijdelijke lastenverlichting			
—	belastingen	nivo '76 — mln	1980 % NI
—	zelfstandigenaftrek	55	
—	verlaging LB en IB per 1-4-1975	1025	
—	uitstel O.B. tot 1 okt. 1976	<u>1175</u>	
		<u>2255</u>	1.1%
sociale verzekeringen			
—	A Kw-fonds	1100	
—	WW.-fonds	212	
—	AOW-fonds	175	
—	WWV-fonds (voorjaarsnota)	<u>200</u>	
		<u>1687</u>	0.7%
investeringsfaciliteiten (exkl. carry-back)			
	aftek: afschrijvingsvervroeging	<u>500</u>	<u>0.25%</u>
totaal		4442 mln	2,05%
B. Bezuiniging Rijksuitgaven			
		1977	1980
—	Algemeen Bestuur	16	86
—	Defensie	70	200
—	Justitie en Politie	37	118
—	Verkeer en Waterstaat	202	432
—	Economische Zaken	15	40
—	Energiefonds	—	167
—	Landbouw en Visserij	12	52
—	Onderwijs en Wetenschappen	186	497
—	Academische Ziekenhuizen	60	170
—	Welzijnssektor c.a.	40	145
—	Volkshuisvesting	171	465
—	Spreiding Rijksdiensten	—	108
—	Ontwikkelingssamenwerking	70	50
—	Wetenschapsbeoefening	11	35
—	Personcelsuitgaven	<u>100</u>	<u>420</u>
Totaal		990	2985
C. Bezuiniging sociale voorzieningen			
		1977	1980
—	gezondheidsverzekeringen	405	1495
—	algemene bijstand	60	250
—	werknemersvoorzieningen	120	690
—	overheidspersoneel	418	630
—	kinderbijslag- en aftrek	225	1000
—	correcties op indexering	350	1200
—	pro memorie	<u>100</u>	<u>500</u>
Totaal		1678	5765

21.) 10 juni 1976

krst. 13955 Nota inzake de selectieve groei

- de investeringsaftrek voor bedrijfsgebouwen wordt 2 maal 12%
- de investeringsaftrek voor outillage wordt 2 maal 8%
- per 1 april 1977 zal de investeringsaftrekregeling omgezet worden in een selectief investeringspremiëringssysteem
- Voor de periode 1977-80 wordt het volgende aanvullende beleid aangekondigd (kamerstuk 13955 nr.7, p.2):

	1977	1978	1979	1980	Totaal
1. Economische struktuurmaat- regelen	0,5	0,6	0,6	0,7	2,4
2. Arbeidsmarkt- maatregelen	0,3	0,2	0,2	0,2	0,9
3. Herziening van de belasting- heffing in verband met de inflatie	—	1,1	1,3	1,4	3,8
4. Loonkosten- subsidies	0,4	1,1	1,3	1,5	4,3
5. Investerings- rekening	1,3	2,1	2,3	2,5	8,2
Totaal	2,5	5,1	5,7	6,3	19,6

22.) 22 juni 1976

krst. 13900 nr2 Steunverlening Zeescheepvaart

- investeringspremie van 5 maal 4,75% van het te investeren bedrag in nieuwe schepen. Voorwaarden zijn a) varen onder Nederlandse vlag, b) zoveel mogelijk met Nederlanders te bemannen, c) alleen voor financieel-economisch gezonde ondernemingen. Terughoudendheid bij de premiëring van investeringen in deelsektoren van de rederij met een kennelijke overcapaciteit. Premie wordt ook verleend bij de aankoop van bestaande schepen, indien dit tot structuurverbetering van de rederij leidt. Ook kunnen aankopen van in het buitenland te bouwen schepen worden gepremieerd, indien de Nederlanders werven niet tegen concurrerende prijzen kunnen offeren, technisch de order niet aankunnen dan wel zich niet aan een redelijke levertijd kunnen houden. Teneinde de financiering te vergemakkelijken leent de overheid een — zonodig achtergesteld — krediet van maximaal 30% van het investeringsbedrag. Daarbij geldt een aflossingsvrije periode van 3 jaar. Investeringen onder de 500.000 gulden (grote handelsvaart) resp. 150.000 gulden (kleine handelsvaart) komen niet voor premiëring in aanmerking. De ingangsdatum voor de regeling is 1 juli 1976. De regeling geldt met terugwerkende kracht tot 1 januari 1976.

23.) 18 juli 1976 (stcrt. 135) Loonmaatregel — "Arbeidsvoorwaardenbesluit tweede helft 1976".

bruto loonverslag f 30,— per maand
verlaging sociale verzekeringspremies:

		werknemer	werkgever
AWBZ	van 3,0 naar 2,7		- 0,3
ZWF	van 9,6 naar 8,2	- 0,7	- 0,7
KWL	van 2,7 naar 2,5		- 0,2
WAO	van 10,2 naar 9,9	- 0,5	+ 0,2 *

* rekening gehouden met een verlaging van het werkgeversaandeel in de WAO-premie met 0,3 procentpunt in verband met de invoering van de AAW per 1-10-'76.

24.) 16 september 1976 krst 13858 nr 5 Jeugdwerkloosheid

—	Loonkostensubsidie langdurige werkloze jeugdigen	50 mln
—	Stimulering vakopleiding jeugdigen	85 mln
—	Verlenging interim-maatregel jeugdige werkozen	45 mln
—	Stimuleringspremie-regeling particeel leerplichtigen	<u>30 mln</u>
		210 mln

25.) 25 november 1976 Besluit uitkering incens 1976 Stcrt 229-231

De overheid financiert een uitkering van incens ad f 60,— i.v.m. de prijsstijging; de uitkering geldt als een toeslag op het loon in de maanden november en december.

TABEL II OVERZICHT KONJUNCTURELE PROGRAMMA'S 1972 t/m 1976
 exclusief belastingverlagen, investeringsaf trek en verworpen afschrijving,
 carry-back regeling, loonsupplenering en verhoging van de overheids-
 begroting. In miljoenen guldens

		Totaal	Bouw	Hogere Overheids- Uitgaven	Loon- en Premie- Subsidies; TAP-regeling	Direkte Steun Bedrijven en Bedrijfstakken	Diverse o.a. Arbeidsmarkt- Maatregelen
1.	14.02.72	EWP-1972	245,5				2,6
2.	23.06.72	TWP-1972	618,0			24,0	45,0
3.	23.06.73	BEW-1973	202,0	30,0	15,0		5,0
4.	04.10.73	EWP-1973	830,0	666,5	34,0	114,0	15,5
5.	20.03.74	Nadere Nota	955,0	855,0			
6.	18.09.74	Interim Nota	600,0		65,0	155,0	15,0
7.	16.11.74	Nadere Beleids- voornemens	2.428,0	188,0	1.025,0	307,5	
8.	20.02.75	Nota Werk- gelegenheid	637,9	10,4	130,0	447,5	
9.	23.04.75	EWP-1975	1.055,0	150,0	30,0	145,0	
10.	05.11.75	Extra Stimulerings- programma 1976	2.140,0		620,0	550,0	320,0
11.	01.12.75	Nadere Maat- regelen	250,0		250,0		
12.	01.09.76	Maatregelen Jeugdwerkloosheid	210,0		210,0		
		Totaal	10.171,4	1.233,4	2.379,0	1.743,0	403,1

TABEL III Belastingverlagingen opgenomen in conjuncturele programma's in de periode 1972 t/m 1976

1. 20.03.74 Veriaging LB en IB ad 750 mln. per jaar; totale kosten tot 01.01.77 te schatten op 2 miljard
2. 16.11.74 Veriaging LB en IB ad 840 mln per jaar; totale kosten tot 01.01.77 te schatten op 1750 mln
3. 05.11.75 Uitsstel BTW-verhoging tot 1 juli 1976, uiteindelijk tot 1 oktober 1976; kosten 1200 mln

TABEL IV Investeringsfaciliteiten en fiscale verliescompensatie opgenomen in conjuncturele programma's 1972 t/m 1976

1. 18.03.73 I.A. voor bedrijfsgebouwen wordt 2 maal 5% ad 120 mln per jaar
2. 20.03.74 I.A. voor bedrijfsgebouwen wordt 2 maal 8% ad 400 mln per jaar
I.A. voor outillage wordt 2 maal 4% ad 160 mln per jaar
3. 16.11.74 I.A. voor bedrijfsgebouwen wordt 2 maal 12% ad 240 mln per jaar
I.A. voor bedrijfsgebouwen buiten de randstad wordt 2 maal 20% ad 60 mln per jaar
4. 20.02.75 Uitbreiding carry-back regeling met een jaar; kosten (geschat) 500 mln per jaar
Vervroeging fiscale afschrijving tot moment van kontractrekening (200 mln per jaar)
5. 23.04.75 Vervroegde afschrijving voor gebouwen buiten de randstad wordt 2 maal 25% ad 100 mln per jaar
6. 09.06.76 I.A. voor bedrijfsgebouwen wordt 2 maal 12%
I.A. voor outillage wordt 2 maal 8%

De kosten van de investeringsfaciliteiten bedroegen in 1975 ca 1 miljard, in 1977 circa 1,5 miljard. Totale kosten over 1973-1976 te schatten op 100 mln (1973) + 750 mln (1974) + 1 mrd (1975) + 1,25 mrd (1976), is 3,1 mrd.

De kosten van deze carry-back regeling zijn te schatten op 500 mln (1975) + 500 mln (1976) is 1 mrd.

Totale kosten van de investeringsfaciliteiten en verliescompensatie zijn derhalve 3,1 + 1 is 4,1 mrd. Deze cijfers gelden bij benadering.

Afkortingen

- BEW = Bestrijding Excessieve Werkloosheid
ECD = Economische Controle Dienst
EWP = Eerste Werkgelegenheidsprogramma
GWW/Ben U = Grond-, Weg- en Waterbouw/Bedrijfs- en Utiliteitsbouw
IA = InvesteringsAftrek
IB = InkomstenBelasting
krst = kamerstukken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
LB = LoonBelasting
L & V = Ministerie van Landbouw en Visserij
NI = Nationaal Inkomen
OB = Omzetbelasting (BTW)
SoZa = Ministerie van Sociale Zaken
TAP = Regeling Tijdelijke ArbeidsPlaatsen
TWP = Tweede Werkgelegenheidsprogramma
VB = VennootschapsBelasting
VRO = Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

NOTEN

- 1 Den Hartog, H., en H. Tjan, *Investerings, lonen, prijzen en arbeidsplaatsen, een jaargangenmodel met vaste koëfficiënten voor Nederland*, CPB Occasional Paper 2, 1974.
- 2 bijlage bij *de Onderneming*, uitgave VNO, Den Haag, 3^e jaargang N° 37, 4 oktober 1974.
- 3 bijvoorbeeld: *nota inzake de werkgelegenheid*, kamerstuk 13318, bijlage 1, p.108.
- 4 zie R. de Klerk, D. van der Laan en K. Thio, *Het CPB en de ontwikkeling van de werkgelegenheid*, ESB 3002, en de daarop volgende discussie; de strekking van deze kritiek werd later onderschreven door een groot aantal nederlandse ekonomen.
- 5 *Nota Loonkosten en Werkgelegenheid*, uitgave NVV, april 1975.
- 6 Kamerstuk 13318.
- 7 In de definitieve versie is die plaats een bijlage; in de concepten een plaats in de nota zelf.
- 8 kamerstuk 13318 nr. 8, p.2.
- 9 de empirische toetsing van het model bestaat grotendeels uit tabellen met grootheden die met het model zijn berekend.
- 10 FHV, *diskussienota over het sociaal-ekonomisch beleid 1976*, Amsterdam, 30 maart 1976.
- 11 Voor een lijst met afkortingen zie p. 35.